

Трансформацията на съществуващи жанрове като необходима модификация при създаване на мюзикъл за детска градина

Евгения Витанова – докторант в катедра ММТ, ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“

Наблюденията над публичните музикални изяви в българските детски градини през последните две десетилетия сочат, че значително намалява броят на творческите и музикално-сценичните изяви в подготвителни групи, за разлика от броя на обучителните ситуации. Тази статистика отразява увеличаване обема на учебно съдържание, предвидено в програмата за 5–6-годишните деца. Законовата норма изисква минимален общ седмичен брой на педагогически ситуации за постигане на компетентности за трета възрастова група (15 броя) и за четвърта група (17 броя) (*Наредба № 5 от 03.06.2016 г., Глава първа, Общи разпоредби, чл. 27, ал. 2*).

Към увеличението на учебното съдържание по БЕЛ и Математика се добавя наличие на много допълнителни дейности, които „външни“ фирми осигуряват и се образува учебна среда, в която прекалено много дейности, осъществявани за малко време, не съответстват на възрастовите характеристики на 5–6-годишните деца. Това нарастване на броя на учебни ситуации и допълнителни дейности в детската градина води до negliжиране на ситуацията, определени за развитие на музикална и физическа култура. Регламентираното за тях време се използва за довършване на работа по другите образователни направления и това се превръща в масова практика. Въпреки че създаването на игрова среда при придобиване на знания, умения и навици е препоръчително, високата концентрация на учебно съдържание налага дидактичното взаимодействие по време на ситуацията като единствен модел, с който лесно се „овладяват“ голям брой деца. При тези условия физическа и музикално-сценична активност осезаемо липсват в ежедневието на децата. Това е причина за наблюдавания дефицит на внимание и концентрация, търсене на себеизява чрез физическа агресия и привличане на внимание чрез неподходящи прояви. Възниква необходимост от добавяне на по-характерни за възрастта дейности, в които образователният ефект се съчетава с физическа активност и възможности за личностна изява чрез ангажиране с музикално-творческа дейност.

Повечето научни разработки, фокусирани върху проблемите на детско поведение по време на обучителен процес, илюстрират специфични поведенчески прояви, които се диагностицират като хиперактивност и дефицит на внимание. В своята книга „*Хиперактивност и дефицит на вниманието*“ Виолета Боянова и Маргарита Станкова отправят препоръки и споделят терапии, които повлияват посочените проблемни прояви, но не посочват начини за тяхното приложение в обучителната среда на детската градина.

През 2016 Чехия, Словакия и България инициират проект съвместно с издателство RAABE (на името на д-р Йозеф Раабе). Един от участниците в него е и авторът на настоящата статия – Евгения Витанова, която представя свои образователни материали и предложения. Резултатът на този проект е публикуването на „*Наръчник за работа на предучилищния педагог с деца със СОП*“. Той съдържа описание на специфични детски прояви, свързани с определени психолого-педагогически диагнози. Подпомага педагозите при тяхното разпознаване, както и насочване на родителите за помощ при

специалисти. Целта на този наръчник е да подпомогне партньорските отношения между педагози, родители и институции. За съжаление той не споделя конкретни практики за превенция на тези прояви в учебна среда.

Съществуват и литературни източници, в които се споделят конкретни методи и средства за преодоляване на негативни прояви, свързани с посочената диагностика като *„Използване на играта като средство за въздействие и развитие при деца с умствена изостаналост“* (Красимира Караджова и Данка Щерева) и *„Рехабилитация и ерготерапия при деца със СОП“* (Емил Маринов), но препоръките в тези публикации включват съдействието на оторизирани институции. При всекидневната среща с негативни детски прояви (със или без психолого-педагогическа диагностика), предучилищните педагози са лишени от външно практическо съдействие. Те се нуждаят от форма на взаимодействие с децата, която да съвмести образователна, терапевтична, когнитивна и творческа дейност, както и от литература, в помощ на решаването на проблемните ситуации от такова естество.

Алтернативата, която може да компенсира подценените дейности в организацията на учебния ден в детската градина – музика и физическа култура, е работа с музикално-сценични жанрове. Те осигуряват на децата пространство, едновременно за себеизява и за пълноценна физическа активност. Колоритните роли в тях са стимулатор за творческо и двигателно преживяване на образите в тях и катализатор за личностна себеизява и идентификация. Детският мюзикъл позволява това чрез синтез на пеене, свирене на детски музикални инструменти, сценична игра, хореография и приложни активности. От около две десетилетия жанрът детски мюзикъл присъства в репертоара на вокално-театралните формации – *„Последното желание“* (по Лафонтен), *„Трите феи и спящата красавица“* (по Шарл Перо) – детска вокално-театрална формация „Таласъмче“; *„Славните Котета“* (по Гергана Сотирова) – вокална академия Каварна; *„Мюзикъл за деца“* (по Джеймс Бари) – детска театрална академия „Питър Пан“; *„Рапунцел“* (по Братя Грим) – частна вокална формация към езиково училище „Малкият принц“. Може да се обобщава, че сценариите на детски мюзикъли, които се използват във вокално-театралните формации най-често се взимат от чуждоезикови източници и се представят на сцената в преведен вариант, а героите от техните сюжети не са идентични с тези от българския национален епос и фолклор.

Независимо от художествените достойнства на детския мюзикъл и неговото благоприятно въздействие върху емоционалния свят на детето, повечето деца не получават възможност за участие в този вид музикално-сценични постановки. Причините са свързани с часовете за репетиции на частните формации, които са идентични със задължителния часови диапазон за престой на 5–6-годишните деца в детските градини. Този факт създава необходимост от включване на детския мюзикъл и в музикално-сценичния репертоар на детските градини, но той не винаги може да бъде въведен в съществуващия си формат. Причини за усложнената му реализация там са: организацията на учебния ден, в който присъстват установени режимни моменти (обучителни ситуации, хранене, спане, игри на открито); изискванията за образователен принос на осъществяваните дейности с децата; липсата на подходящи сценарии, съобразени с възрастовите характеристики на 5–6-годишните деца; недостиг на голямо сценично пространство и на достатъчно реквизит, костюми, декори и технически сътрудници.

Тези дефицити насочват професионалните ми търсения към методи, чрез които детският мюзикъл може да се осъществи в детска градина с 5–6-годишни деца без

нарушаване на режима на работа и почивка. Така възниква идеята за създаване на нов жанр, който носи стиловите белези на детския мюзикъл, но е съобразен с организацията на учебния ден в детската градина и близък до светоусещането на 5–6-годишните деца. Наричам го **мюзикъл за детска градина**. Създаването на „новия“ жанр цели тематична близост с познанията по БЕЛ и ОС (български народни приказки, човешки емоции, характеристики на животните, български празници и обичаи). Той изисква сценарий от български автор по теми от изучаваните литературни произведения, природни явления и национални обреди.

В моята педагогическа практика преодолявам липсата на подходящи сценарии за новия жанр – мюзикъл за детска градина, чрез адаптиране на български сценарии от други жанрове, чието литературно послание се съобразява с възрастовите характеристики на децата и с разпределението на дейностите в детската градина. Получава се процес на **трансформация на жанра**, в който оригиналният сценарий от друг жанр се превръща в сценарий на **мюзикъл за детска градина**. Акцентирам върху понятието „трансформация на жанра“ поради естеството на промените и тяхното приспособяване към спецификата на новия жанр – мюзикъла за детска градина.

Механизмът на този процес изисква още уточнения. Трансформацията на жанр представлява изменение в жанра, което позволява запазване на литературния текст и добавяне белезите на детския мюзикъл – музикално-сценични елементи, формообразуващи принципи, но в умалени параметри на **мюзикъл за детска градина**. Либретото може да се промени в зависимост от съотношението между реч и тонови трайности при пеене (прозодия) без изменения в сюжетната линия. За постигането на по-голяма актуалност в сюжета се допуска вмъкване на теми и елементи от ежедневието. Най-често използването на сценарии от други жанрове се констатира в мюзикъл за детска градина, свързан с български празници и обичаи.

Съществуват два популярни жанра с разнообразни сценарии, които успешно могат да се използват за целите на предучилищния музикален педагог и според възможностите на децата в подготвителни групи – „музикална приказка“ и „приказка за слушане“. Тяхното терминологично съдържание обаче е твърде обобщено и лишено от конкретизация. Това налага по-прецизна диференциация, която отговаря на реалните им характеристики и ги разделя на подвидове.

Терминът „Музикална приказка“ обобщава няколко вида музикални произведения – авторски музикални приказки, написани от композитори (или педагози) за сценично изпълнение в детска градина (с авторска музика и текст или с либрето от автор на литературни произведения); авторски музикални приказки, преработени от предучилищни педагози (с изменение на текст и песни) с цел адаптиране към възможностите на децата в групата; композиторски музикални приказки и приказки от български и чужди епоси, чийто сюжет е преразказан от частни лица и публикуван в интернет под форма на видеоклип с музикален фон. При сравнение на трите разновидности на музикална приказка се констатира, че само първият подвид притежава оригинален сюжет и либрето. Вторият подвид е изменен за целите на частни случаи, а третият вид напуска целевата насоченост – изпълнение на сцена. Поради тази причина само музикални приказки, написани от композитори за сценично изпълнение в детска градина могат да се трансформират в мюзикъл за детска градина. За да не се включват останалите два подвида в алтернативата за получаване на нов жанр се въвежда термина **авторска музикална приказка**.

Другият жанр, чийто сценарий го превръща в подходящ за трансформиране в

детски мюзикъл, е „Приказка за слушане“. Необходимо е уточнението, че той също съвместява три подвида – приказки от композитор и либретист на дигитални носители, издадени от звукозаписни компании; приказки от композитор и либретист на аналогови носители, издадени от звукозаписни компании; преразказани български и чуждестранни приказки от частни лица и поместени в интернет под формата на аудиофайлове без музика.

Спецификата на трите подвида на „приказка за слушане“ определя само дигиталната аудиоприказка като подходяща за трансформиране в детски мюзикъл. Тя притежава оригинални песни, текст, музикално оформление и възможности за лесно и многократно прослушване на отделни епизоди (аудионосителите се обслужват от по-стара техника, а при аудиофайловете с приказки за слушане, публикувани от частни лица липсва музикално оформление и ясно произнесен текст).

Определянето на авторската музикална приказка и дигиталната аудиоприказка като подходящи за трансформиране в мюзикъл за детска градина изисква изясняване на тяхната специфика и на начините, по които се изменя техния формат, за да се получи нов жанр.

Авторската музикална приказка е детски музикално-сценичен жанр с авторски песни (във вид на партитури за пиано с римуван текст), сюжет и либрето (в проза), изписани на хартиен или дигитален носител. Жанрът е предназначен за изпълнение в детска градина, поради което се отбелязват репликите за съответния герой, а сюжетните теми вълнуват децата.

В началото на приказката и преди всяка нова сцена се съдържат текстови указания – действащи лица, място на развитие на действието, разположение на персонажи, общ облик на сцената.

Песните (в проста двуделна, по-рядко в проста триделна форма) допълват характеристиката на героите и пресъздават обстановката в моменти от сюжетното развитие. Към тях са изписани темпа, динамика, агогически изменения. Последната песен обобщава ключови моменти от сценария и извежда поуки, идентични с тези от изучаваните произведения по БЕЛ.

Примери за български авторски музикални приказки написани за изпълнение от деца са „Идва Новата Година“ с текст – Стаменка Христовова, музика – Парашкев Хаджиев; „Гърненце с крилица“ с текст – Цветан Ангелов, музика – Александър Райчев; „Изчезналата мартеничка“ с текст – Чавдар Аладжов, музика – Петър Ступел, текст на песните – Петър Волгин; „Гечо, Дечо и пчелите“ с текст – Тоно Лазаров, музика – Александър Райчев; „Пролетна приказка“ с текст – Димитър Светлин, музика – Петър Ступел.

Трансформирането на Авторска музикална приказка в мюзикъл за детска градина се осъществява чрез педагогическа намеса на няколко нива:

- Текст – използва се обстоятелството нова сцена – нов герой (отличителен белег на авторската музикална приказка), за да се добавят звукови и шумови ефекти с детски музикални инструменти в началото на всяка нова сцена. Части от текста се „изпяват“ с мелодията на непосредствено предстоящи песни. По-дълги говорни диалози се разделят на текстова и музикална част. Изпяването на музикалната част може да се осъществи върху авторска мелодия като постепенно се забързва темпото, за да се редуцира времетраенето. Забързването на темпо при пеене се осъществява само чрез смяна на размер (не на принципа на *accel.*) и е съпътствано от промяна в интензивността на сценични движения.

- Песни – написани са като солови изяви, но се изменят чрез хорово повторение на

думи, фрази и полуизречения (не се нарушава квадратността). Този подход придава мащабност на вокалните изяви в мюзикъла и осигурява участие на повече деца.

Към съпровода на песните се добавят детски музикални инструменти. Откриването на подходящи места за тях не е трудно, защото мелодиите на песните са лесни за запомняне, а метроритъмът не е усложнен (детските музикални инструменти дублират мелодията, но участват и в метрически и хармонически съпровод).

Тъй като повечето песни са в проста двуделна форма и понякога времетраенето им не достига, за да се изпълни по-сложна хореографска композиция се добавя трети дял (АВА). В третия дял се включват повече детски музикални инструменти (отколкото в първия) и изпяването му е хорово.

Съществена роля има добавянето на артистични дъхове в песните – съсредоточава вниманието на публиката върху елемент от сюжета, осигурява миг на почивка за пеещите деца, подчертава следващата изпята дума, създава удобен момент за прозвучаване на детски музикален инструмент. По същите причини в песните се добавят говорни ефекти, но с внимателен подбор на метричните времена, върху които се разполагат (мелодията не липсва за повече от два такта).

- Музикално оформление на текстовата част – липсва в авторската музикална приказка. При трансформация на жанра в мюзикъл за детска градина музикалният педагог го добавя. Изграждат се музикални „връзки“ между сцените, като за тях се използва музика от следващата сцена. Този подход осъществява две цели – изгражда плавен преход между отделните сценични епизоди и подсеща децата за техните задачи в следващата сцена.

При създаване на музикално оформление при трансформация на авторска музикална приказка се озвучава и текстовата част по следните два начина: фоново – потиха музика с елементи от следващата песен; чрез „диалог“ между инструмент и актьори, който представлява комуникация на принципа на „въпрос–отговор“. Използват се мелодически интервалови съотношения и секвенции, присъстващи в следващата песен, ладови структури, характерни метрически последования. Предварителни музикални „заигравки“ с лайтмотивни интонации или тембри оформят нагласа към предстоящата песен, подсказвайки нейния характер. Многократна поява на един и същи герой, както и неговите действия се обрисуват с лайт-тема и лайт-тембри на принципа, по който това се открива в големите музикално-сценични произведения.

В музикалното оформление се включват детски музикални инструменти с клавири или самостоятелно. За определяне на щрихи, динамики и темпа при свирене на тях се използват авторските пояснения за мизансцен и песни.

При превръщане на авторска музикална приказка в мновозикъл за детска градина учителят по музика може да добави свое, авторско музикално оформление, което не е тематично обвързано с песните. Изготвя се чрез включване на части от други музикални творби (описват се в програмите и афишите за мюзикъла). Предизвикателството пред педагога в избор на такива произведения се състои в правилен подбор на музикален материал, стилово съобразен с песните от авторската музикална приказка. За тази цел съществено значение има запознаването с цялото творчество на автора, както и с произведения от други автори, които носят сходни епохални и стилови белези.

Дигиталната аудиоприказка е симфоничен аудиожанр с „по-пасивна“ функция – за слушане. Либретото почти никога не е в рими, а текстът на песни и музикално оформление най-често е от един автор – по-често по български и чуждестранни народни

приказки, но съществуват и авторски сюжети. Сценариите не са изписани на хартиен носител или в друг формат, защото не са създадени за сценична интерпретация. Поради този факт липсват пояснения за подредба на сцена, действащи лица, темпа, динамики, щрихи, агогически изменения. Жанрът е характерен с използване на „разказвач“, който разказва на фона на струнни и дървени духови инструменти. Звукоизобразителните моменти се осъществяват с участието на медни духови, клавири и ударна група, а музикалната характеристика на персонажи – чрез електронни тембри и сола□.

Песните са с класическо формообразуване – в проста двуделна, по-рядко – проста триделна форма и невинаги с римуван текст.

Примери за български дигитални аудиоприказки са „Ян Бибиан и дяволчето Фют“ по Елин Пелин, музика – К. Цеков; „Лудориите на козлето Боц“ с либрето – Кирил Василев, музика – Кирил Цибулка и Стефан Рибаров, текст на песните – Лозан Такев; „Пристига пролетта“, „Ванко и водичката“, „Играчка-Плачка“, „Къде е дневният режим?“ с текст – Димитър Спасов, Методи Христов и Михаил Шопов, музика – Иван Пеев и Михаил Шопов; „Трите прасенца“ (английска приказка) с музика – Виолета Топалова и др.

Трансформирането на дигитална аудиоприказка в мюзикъл за детска градина съвместява много предизвикателства за музикалния педагог, свързани със следните компоненти:

- Текст – изслушва се звуковия образец, записва се целия текст и се редуцира по време, тъй като повечето дигитални аудиоприказки са с продължителност до час и половина. Трябва да се има предвид, че издръжливостта на 5–6-годишните деца позволява мюзикълът за детска градина да е с обща продължителност до един час. Съкращаването на текста се осъществява чрез сливане на съдържание от две-три реплики в една без изменение в сюжета. Може да се добавят реплики с актуални елементи от ежедневието.

Текстът на дигиталните аудиоприказки е изпълнен с възклицания, хлипания, други гласови прийоми за изразяване на отношението на героите към сюжетните събития. Тези елементи не се запазват в мюзикъла за детска градина поради опасения от некоректно предаване на звученето и предизвикване на смях по време на репетициите.

- Песни – записват се мелодии и акорди при песни с по-сложна хармоническа функционалност без да се прави клавирно извлечение на цялата оркестрова партия.

Тъй като части на песните от дигитални аудиоприказки имат повече от две повторения, те не се съкращават, а се превръщат във вокални хорови епизоди или в инструментални повторения с клавири и детски музикални инструменти. На техен фон се представя танц или се продължава сценичното действие.

Оркестровите тембри в акомпанимента на песните се имитират с детски музикални инструменти и техните партии се нотират.

Повечето дигитални аудиоприказки не завършват с финална песен-поука. При трансформация в мюзикъл за детска градина, този факт поражда необходимост от добавяне на финална песен, свързана със сюжетните събития. Най-лесно се добавя вече прозвучала песен, но с друг текст, който се пише се от учителя.

- Музикално оформление – първоначално музиката от дигиталния образец изглежда

лесна възможност за използване на готово музикално оформление. Това обстоятелство е подвеждащо, защото при използване на същото музикално оформление се налага „изваждане“ на мелодии и прикрепянето им към съответните места в сценария, записване на хармонизации, записване на моменти със звукови ефекти и избор на

подходящи детски музикални инструменти за тяхното пресъздаване. Музикалният педагог може да разчита само на личните си умения по оркестрация, защото партитурите на дигиталните аудиоприказки не са налични в интернет поради авторски права върху тази музика. Изписването на клавишно извлечение от цялата оркестрова партитура е решение на музикалния педагог, което зависи от степента на промяна на музикалното оформление от аудиоприказката и от уменията на педагога да интерпретира музика „по слух“.

Мюзикълите, поставени от мен в детска градина, са изградени чрез трансформиране на представените два жанра. Към тези – с взаимстван сюжет от авторски музикални приказки се причисляват: „Идва Новата година“ с музика – Парашкев Хаджиев, текст – Стаменка Христозова; „Изчезналата мартеничка“ с музика – Петър Ступел, текст – Чавдар Аладжов; „Гечо, Дечо и пчелите“ с музика – Александър Райчев, текст – Тоно Лазаров и др. Към образците с либрето от дигитална аудиоприказка са: „Лудориите на козлето Боц“ с музика – Кирил Цибулка, Стефан Рибаров, текст – Кирил Василев, текст на песни – Лозан Такев; „Пристига пролетта“, „Ванко и водичката“, „Къде е дневният режим“ с музика и текст – Михаил Шопов, Димитър Спасов, Методи Христов, и др.

Този педагогически опит с поставяне на мюзикъли с 5–6-годишни деца в детска градина ми позволява да систематизирам някои изводи и препоръки.

За учители, които не притежават достатъчно практика с поставянето на мюзикъл за детската градина, по-подходящ за трансформиране е жанрът на дигиталната аудиоприказка. Това е така, защото готовият звучащ образец лесно изгражда представа за текстовата част, за звученето на песните и създава перспектива за сценичното действие. Авторската музикална приказка може да се трансформира по-лесно в мюзикъл за детска градина от учители, които имат опит с превръщане на елементи от солови песни – в хорови, със създаване на цялостно музикално оформление по определени параметри, с достатъчно инструментален опит за изпълнение на авторските паритурни за пиано.

Най-удачен за изпълнение на музикално оформление на сцена е синтезаторът поради наличието на тембри и звукови ефекти, на възможност да се включат допълнителни тонколони към него и на преимуществото за лесно овладяване на проблемни ситуации чрез „хващане“ на метрично време при забързване, забавяне, пропускане. Непредвиден звуков ефект може да се добави при изпускане на реквизит. За разлика от акустичното пиано, дигиталните клавири притежават функция „volume“ на панела, която осигурява възможност за рязко и трайно намаляване на силата на звука без наличие на „una corda“ педал. По този начин звучността при използване на детски музикални инструменти лесно може да се регулира, за да се чуят достатъчно ясно тъй като въпреки многобройните репетиции, силата на звука при свирещите деца невинаги е с еднакъв интензитет.

След добавяне на мизансцен, инструментални епизоди, повторения при песните, разпявания на гласни по време на диалозите (те не носят смисъла на речитативи) времетраенето на постановката се удължава по естествен начин и възниква необходимост от превенция срещу прекалената ѝ продължителност. В моята практика преодолявам прекомерния времеви обем чрез включване на допълнителни ритмически структури по време на говорните диалози, които служат като ориентир на децата за „начало и край“. Те се изсвирват на синтезатора и към тях се включват детски музикални инструменти. По този начин тези малки „подсказващи“ елементи се превръщат в част от музикалното оформление.

При включване на детски музикални инструменти в песните се изписва нова

партитура, която съдържа и клавирната партия на музикалния педагог. Детските музикални инструменти се нанасят по групи (правило при конструиране на партитура). По този начин се постига яснота за точните метрични моменти, в които следва прозвучаване. При епизодична или еднократна поява на детски музикален инструмент, особено ако той е ударен без определена височина на звука, включването му се добавя като текстово означение директно над реда за дясна ръка в клавирната партия. В случай, че инструмент без определена височина на звука се използва по едно и също време с други музикални инструменти, за него се изписва отделен ред в партитурата.

Диригентският жест за подготовка и влизане е със задължителен характер, както при всяко ансамблово изпълнение. Тъй като учителят по музика в детска градина съвместява функцията и на инструментален изпълнител на цялото музикално оформление в мюзикъла за детска градина, неговото участие като диригент е възпрепятствано от заетостта на двете ръце. Ако „подаването“ с ръка е невъзможно поради усложнена клавирна партия, може да се използва кимане с глава, вдигане на пръст или други, предварително уговорени с децата знакови индикации – едни и същи всеки път. Тяхното прилагане е с водещо значение, когато музикалното оформление включва употреба на детски музикални инструменти.

През последните години се срещат образци, в които се синтезират белези на авторска музикална приказка и дигитална аудиоприказка, като музикалната приказка „Пепеляшка“ (2023) от Цветелина Панайотова по едноименното произведение на Шарл Перо. В нея е използван познат литературен сюжет, но сценарият, написан по него е авторски. Изменя се формата на изписване на песните в музикалната приказка – мелодията им се визуализира на едно петолиние, с буквени означения за хармонизацията. Към изданието се добавя CD със запис на произведението, който съдържа цялостно музикално оформление, песни и текст на разказвач – средство с дигиталната аудиоприказка.

Тази хибридна в новите образци на детските музикално-сценични жанрове определя появата на мюзикъла за детска градина като логично следствие от тенденцията за обединяване на жанрови белези и адаптиране на жанрове според определени условия. Поставен в позицията на алтернатива и превенция срещу занижена двигателна и музикално-сценична активност, мюзикълът за детска градина изгражда и нова трактовка на взаимодействието учител–дете. Осъществявайки интегративна връзка с другите образователни направления в детската градина, той утвърждава трансформацията на авторска музикална приказка и дигитална аудиоприказка като начин, по който се използват сюжети и сценарии, близки до опита и светоусещането на 5–6-годишните деца.

Познаването, разграничаването и популяризирането на двата жанра сред предучилищните педагози могат да се определят като отправна точка към развитието на идеята за работа по мюзикъл за детска градина с подготвителни групи и към по-честото му поставяне в българските детски градини.

Библиография:

1. Боянова В., Станкова М. *Хиперактивност и дефицит на вниманието*. София: „ФСК“, 2010, с. 71–75.
2. Караджова К., Щерева Д. *Използване на играта като средство за въздействие и развитие при деца с умствена изостаналост*. София: университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2013, с. 29–30
3. Маринов Е. *Рехабилитация и ерготерапия при деца със СОП*. София: университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2013, с.100–110
4. МОН. *Наредба № 5 от 03.06.2016 г., глава първа, общи разпоредби*
5. *Наръчник за работа с деца със СОП в предучилищна възраст, в помощ на учителя*. Прага: проект на РААВЕ (Чехия, Словакия, България – с участието на Евгения Витанова), 2019
6. Панайотова Ц. *Пепеляшка – музикална приказка*. София: сдружение „Светът на децата – без граници“, 2023
7. Тодорова Д. *Музикални приказки*. София: издателство „Наука и изкуство“, 1965
8. Шопов М., Спасов Д., Христов М. *„Музикални приказки и песни за здравето“*. София: звукозаписна компания „Балкантон“, 1987

jeni_8506@abv.bg